

УДК 37.011.3-051:821.161.2

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-13\(31\)-162-172](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-13(31)-162-172)

Дика Наталія Михайлівна кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри мовно-літературної освіти Інституту післядипломної освіти, Київський університет імені Бориса Грінченка, пр. П. Тичини, 22-А, м. Київ, 02152, <https://orcid.org/0000-0003-1385-5027>

Розінкевич Наталія Василівна доцент кафедри мовно-літературної освіти Інституту післядипломної освіти, Київський університет імені Бориса Грінченка, кандидат філологічних наук, пр. П. Тичини, 22-А, м. Київ, 02152, <https://orcid.org/0000-0002-7292-1015>

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВОЇ ТА ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Анотація. У статті висвітлено особливості формування вчителем-словесником інформаційно-цифрової та екологічної компетентностей на уроках предметів мовно-літературного циклу в контексті вимог Державного стандарту базової середньої освіти та Стратегії розвитку читання «Читання як життєва стратегія».

Акцентовано на формування ключової екологічної компетентності задля популяризації ідеї сталого розвитку суспільства, через використання потенціалу текстів українських авторів на уроках української мови та літератури.

Надано практичні рекомендації та методичні підказки щодо застосування на уроках інноваційних технологій на основі онлайн-сервісів Canva, Genially, Figma, BookWidgets, Mindmeister, Bubbl.us та додатків штучного інтелекту DALL-E, Midjourney, Deep dream generator, Scroobly, Voomy.com, Hotpot, Story-AI та ін., спрямованих на практико-орієнтовану освітню траєкторію та на реалізацію текстоцентричного підходу у процесі формування вмінь, навичок і потреб щодо читання як обов'язкового компонента життєвої практики. Доведено, що процес диджиталізації є поштовхом, який модернізує освітню галузь, надаючи їй ефективності та зосередженості на практичному застосуванні.

З'ясовано, що застосування інноваційних технологій, розробок та новацій, креативних та особливих педагогічних практик на уроках української мови та літератури, орієнтоване на повноцінний навчальний діалог на засадах компетентнісного підходу, на інтелектуально-пізнавальну активність учнів, внаслідок чого підвищується їхня мотивація до навчання та розвиваються мислення, уява, творчі здібності.

Ключові слова: компетентність, інформаційно-цифрова компетентність учителя української літератури, екологічна компетентність, інноваційні технології, стратегія читання.

Dyka Natalia Mykhailivna PhD of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Language and Literary Education of the Institute of Postgraduate Education, Borys Grinchenko Kyiv University, P. Tychyna Ave., 22-A, Kyiv, 02152, <https://orcid.org/0000-0003-1385-5027>

Rozinkevych Nataliia Vasylivna PhD of Philological Sciences, Docent, Institute of Postgraduate Education, Kyiv University named after Borys Hrinchenko, 22-A P. Tychyna Ave., Kyiv, 02152, <https://orcid.org/0000-0002-7292-1015>

DEVELOPMENT OF DIGITAL AND ENVIRONMENTAL COMPETENCES IN THE LESSONS OF UKRAINIAN LANGUAGE AND LITERATURE

Abstract. The article highlights the peculiarities of the development of digital and environmental competences in the lessons of Language and Literature subjects in the context of the requirements of the State Standard of Basic Secondary Education and the "Reading as a life strategy" Reading Development Strategy.

To popularize the idea of sustainable development of society, through the texts by Ukrainian authors in the lessons of the Ukrainian language and Literature, attention is paid to the formation of key environmental competence.

The article gives some practical advice and guidelines for using innovative technologies based on online services Canva, Genially, Figma, BookWidgets, Mindmeister, Bubbl.us and artificial intelligence applications DALL-E, Midjourney, Deep dream generator, Scroobly, Boomy.com, Hotpot, Story-AI and others, aimed at a practice-oriented educational trajectory and the implementation of a text-centric approach in forming the habit and need for reading as a mandatory component of life practice.

The digitalization process has been proven to be a driving force which modernizes the education sphere, giving it efficiency and focus on practical application.

The article reveals that innovative technologies, developments and innovations, creative and special pedagogical practices in the lessons of the Ukrainian language and literature, focused on a full-fledged educational dialogue based on the principles of the competence approach, on the intellectual and cognitive activity of students, as a result of which their motivation to study increases and thinking, imagination, creative abilities are developed, interest is strengthened, practical knowledge and skills are developed, which contribute to adaptation to life situations - serve to create a modern educational environment.

Keywords: competence; digital competence of a Ukrainian literature teacher; environmental competence; innovative technologies; reading strategy.

Постановка проблеми. Освітній простір в Україні в умовах воєнного стану спрямований на модернізацію, диджиталізацію, інноваційний розвиток та адаптований відповідно до потреб учасників освітнього процесу. Орієнтиром сучасного конкурентоспроможного педагога є особистісно-діяльнісний підхід, який ґрунтується на компетентнісному підході до навчання. Вимогою часу й суспільною потребою є експериментальна та інноваційна діяльність освітянина, його самоосвіта й гнучкість – важливі якості в розбудові освіти. Синергією успіху в умовах реалізації Державного стандарту базової середньої освіти, цивілізаційних та національних викликів ХХІ століття є уміння учасників освітнього процесу конструктивно співпрацювати для досягнення найкращих результатів навчання задля підвищення якості системи освіти України.

У межах статті підкреслено важливість і можливості формування інформаційно-цифрової та екологічної компетентностей, які варто розвивати учням під час навчання на уроках української мови та літератури, адже, як відзначає дослідниця, «у сучасному інформаційному суспільстві зростають вимоги до якості освіти загалом, і філологічної зокрема» [1, с. 82].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Структуру та зміст інформаційно-цифрової компетентності досліджували: Н. Баловсяк, О. Бойцова, Н. Дика, Н. Морзе, О. Барна, В. Вембер, М. Злочевська, О. Ігнатенко, О. Давиденко, О. Кузьмінська, О. Миронова, В. Мирошниченко та інші; над питаннями застосування інформаційно-цифрових технологій та формування інформаційно-цифрової компетентності в освітньому процесі вчителями-предметниками працювали – О. Білоус, Ю. Богачков, О. Овчарук, С. Литвинов, Ф. Апшай, Л. Коношевський, В. Биков, В. Прокопчук, Г. Федорук, О. Фурман, А. Костюченко, О. Бігич, І. Войтович, Д. Громов. Узагальнення теоретичних напрацювань з проблем впровадження цифрових технологій у освіті, а також питання розвитку цифрових компетентностей стали об'єктом досліджень таких вчених: Д. Бодненко, А. Гуржій, М. Жалдак, О. Жильцов, О. Кузьмінська, Я. Мудрий, В. Прошкін, С. Сисоєва, О. Співаковський, О. Тимченко. Важливість розвивати екологічну компетентність на уроках у контексті стратегії сталого розвитку розглядали – С. Левків, О. Колонькова, Л. Лук'янова, І. Данильченко, О. Гринюк та інші.

Мета статті – з'ясувати особливості іноваційних методів та прийомів через використання онлайн-сервісів та додатків на уроках української мови та літератури з метою формування екологічної та інформаційно-цифрової компетентностей.

Виклад основного матеріалу. У Державному стандарті базової середньої освіти (постанова КМУ від 30 вересня 2020 р. №898) чітко

окреслено ключові компетентності та наскрізні вміння, якими мають оволодіти учні після закінчення кожного з двох циклів – адаптаційного (5–6 класи) і базового предметного навчання (7–9 класи). Зазначено, що серед ціннісних орієнтирів освітньої траєкторії, на яких ґрунтується реалізація мети базової середньої освіти є «плекання в учнів любові до рідного краю, відповідального ставлення до довкілля» [2, с. 4].

Екологічна компетентність на уроках української мови та літератури передбачає вивчення художніх творів, де акцентовано увагу на проблеми екології та ставленні людини до довкілля. Тож, вчитель-словесник через роботу над художнім твором природознавчого змісту виховує в учнів екологічну культуру, формує екоцентричний екологічний світогляд і у такий спосіб реалізує наскрізну лінію «Екологічна безпека та сталий розвиток».

Опрацьовуючи й аналізуючи екологічно насичені художні тексти, учні усвідомлюють важливість екологічного мислення та власної відповідальності за довкілля, розуміють наслідки впливу людини на природу, вчать ся ощадливо використовувати природні ресурси та помічати й спостерігати за живописно-звуковою красою світу. Це допомагає формувати в учнів не лише знання з української мови та літератури, а й розвивати свідоме цілісне ставлення до природи та вміння знаходити екологічно обґрунтовані рішення, пам'ятати про правила поведінки на природі, й нетерпимо ставитися до тих, хто руйнує цю гармонію і не несе за це соціальної відповідальності. Учні повинні усвідомити, що людина не є господарем довкілля, а є тільки частиною цієї системи.

Екологічна складова є частиною концепції сталого розвитку¹, а формування екологічної компетентності є важливим кроком у час глобальних викликів. За цією концепцією людська діяльність не повинна порушувати екосистему планети, не повинна наносити шкоду довкіллю, тобто людина не переходить межу, яка призводить до незворотних порушень у навколишньому середовищі, в наслідок чого порушується баланс у самовідновлювані природних процесів. О. Пруцакова відзначала: «Важливою складовою екологічної компетентності є усвідомлення власної причетності до екологічних проблем» [3].

Для поглибленого занурення в літературні твори, теми та поняття й донесення своїх думок до інших, потрібно в учнів розвивати навички роботи з електронними сервісами та сучасними технологіями. Інформаційно-цифрова компетентність – це «здатність безпечно застосовувати інформаційно-комунікаційні засоби в навчанні та інших життєвих ситуаціях, дотримуючись принципів академічної доброчесності» [2, с. 5]. Уміння знаходити й опрацьовувати різноманітні джерела інформації, такі як: онлайн-книги, статті, вебсайти, – аналізувати, критично оцінювати інформацію, створювати

¹ Сталый розвиток. Юридична енциклопедія у 6 т. / ред. кол.: Ю. Шемшученко. Київ : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2003. Т. 5, 736 с. URL: https://leksika.com.ua/18571227/legal/staliy_rozvitok

презентації, відеоролики, блоги, проводити дослідження та взаємодіяти з іншими через засоби комунікації, такими як дискусії, форуми, чати тощо – сприяє ефективному спілкуванню під час освітнього процесу.

Загалом, розвиток інформаційно-цифрової компетентності на уроках української літератури допомагає учням краще опановувати навчальний матеріал: вони вчаться аргументовано, чітко, логічно висловлювати власні думки, слухати й розуміти позиції інших, а також спільно працювати над літературно-мовними завданнями та обговоренням актуальних мовно-літературних тем.

Створення сучасного освітнього середовища є пріоритетним завданням освіти XXI століття. Інформаційно-цифрова компетентність охоплює вміння педагога ефективно використовувати інформаційні технології та новітні підходи під час підготовки до уроків та виконання різноманітних завдань. Автори моніторингового дослідження звернули увагу на проблему, що «загалом лише 30% учнів мають навички критичного мислення: вміють порівнювати, аналізувати, знаходити спільне та відмінності, виділяти головне, співставляти, робити висновки, створювати чіткий план дій тощо. Це є результатом використання у навчальному процесі вчителями традиційних методів, які понад 60 років не змінюється у вітчизняній школі та спрямовані на репродуктивне навчання, за допомогою таких методів вчителі намагаються наповнити учнів знаннями, а не озброїти засобом для їх здобування» [4, с. 10]. Дослідники пропонують формувати «орієнтири на постійне тренування «м'язів розуму», а не тільки розв'язати нестандартні завдання репродуктивного рівня [4, с. 13].

Кабінет Міністрів України в 2023 році схвалив стратегію розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія», метою якої є «формування звички та потреби в читанні як обов'язкового компонента життєвої стратегії громадян, поліпшення читацької грамотності та сприяння розвитку людського потенціалу» [5, с. 9]. Серед пріоритетних цілей стратегії, які стосуються учнів, є сприяння тому, щоб читання стало невіддільною складовою освітньої діяльності та широко практикувалося як засіб інклюзії та соціальної адаптації. Тож, вчитель повинен популяризувати «читання як чинника розвитку критичного мислення та інструменту досягнення успіху у навчанні та житті» [5, с. 11].

Для створення інтерактивного контенту педагог постійно вдосконалюється та засвоює різноманітні сервіси, застосовує нові методи (пояснювально-ілюстративні, репродуктивні, евристичні (частково-пошукові), дослідницькі), які поєднують елементи взаємодії та продукують зворотний зв'язок з учнями.

Корисними програмами-помічниками для створення презентацій, інтерактивних анімаційних відео, запитань, опитувальників, вікторин, ігор, стрічок часу, дискусій, документів, звітів, віртуальних посібників тощо є

Blippbuilder, H5P, PlayPosit, Powtoon, Canva, ThingLink, Cadoo, Genially, Figma BookWidgets. Часто з готовими шаблонами та зрозумілим інтерфейсом як для дистанційного, так і для очного навчання – завдяки ним можна для будь-якого уроку створювати якісні інтерактивні плакати, робочі аркуші, інтерактивні аркуші з QR-кодами, інфографіку, листівки, календарі, макет для SWOT-аналізу тощо. Ці сервіси допомагають учителю реалізовувати індивідуальну освітню траєкторію та організувати спільну проектну роботу.

Метод, з допомогою якого варто залучити учнів до активності, є інтерактивний (мультимедійний) плакат. Це візуалізований документ, яскрава сторінка доступу у форматі pdf, яка містить гіперпосилання та QR-коди, які перенаправляють учнів на інші інтерактивні зони та корисні ресурси: відеоуроки, теоретичний матеріал, презентації, тренувальні вправи, тестування та інтерактивні завдання, наповнені мультимедіа з різними варіантами автоматичного оцінювання, мозкові штурми, кросворди, тексти творів, відомості про письменників, цікаві факти їх біографії, аудіокниги, екранізації творів, відеоекскурсії, аналіз творів, ментальні карти, особистий сайт, аркуші для бінго. Знайомитися з інформацією, досліджувати відео, текст чи картинку через такий плакат, можна в будь-якому зручному порядку.

Віртуальними межевими інструментами для індивідуальної чи спільної проектної роботи або пірингової взаємодії в освітньому процесі, на яких можна занотовувати, малювати, редагувати, підкреслювати потрібний матеріал, виділити головне, а також в одному місці поєднувати відео-, аудіо-, текст і зображення, або збирати інформацію від усіх учнів є онлайн-дошки (онлайн-стіни): FigJam (сервіс-додаток Figma), Padlet, Miro, Jamboard, Wakelet.

MindMeister, Bubbl.us, CartoDB, XMind, Lucidchart, ConceptDraw MINDMAP – це сервіси для візуалізації думок, структурування й систематизації будь-якої інформації в будь-якому стилі у форматі динамічних асоціативних ментальних карт (карт думок, mind map). Педагог має змогу підібрати той сервіс, який найбільше відповідатиме його потребам. Вибір залежить від стилю роботи та завдань.

Наразі слід говорити про унікальні можливості онлайн-додатків штучного інтелекту, адже вони допомагають розвивати креативне та образне мислення і розвивати уяву. DALL-E – продукт OpenAI, Craiyon (сервіс-додаток DALL-E), Midjourney, Deep dream generator, Scroobly, Boomy.com – це нейромережі, які спеціалізуються на генерації сюрреалістичних зображень на основі текстового опису, або перетворюють звичайні фотографії в унікальні мистецькі твори, чи створюють музику, звукові ефекти та аудіоконтент. Ці інструменти допоможуть легко згенерувати у зображення міфічних героїв, чи створити власний віртуальний персонаж й оживити його на екрані гаджета.

В українській міфології, фольклорі та літературі зустрічається досить багато унікальних, харизматичних міфічних істот (Чугайстер, Злидні, Мавка, Чорнобог, Хорс, Ох, Нечиста сила тощо), які не візуалізовано, вони

зустрічаються тільки на сторінках книжок, на тому завдяки додаткам штучного інтелекту можна це зробити, а потім використати для розкриття теми уроку і розвитку креативного мислення.

Суб'єктивним образом, який виникає в уяві читача після прочитання твору є ліричний герой. На усну візуалізацію чи малювання такого героя впливає текстовий опис, символіка, метафори, емоційний стан, враження та асоціації, тон, стиль та енергетика ліричного твору. Використання додатків зі штучним інтелектом для візуалізації ліричних героїв на основі текстових описів є цікавим, інноваційним та креативним способом розуміння художності мистецького твору.

Наприклад, створити зображення ліричних героїв поезій «Чари ночі», «Інфанта», «З журбою радість обнялась» Олександра Олеся (10 клас) можна з допомогою додатку DALL-E. Для цього потрібно: або завантажити в програму текст поезії, або підготувати тестовий опис і ввести ключові фрази, які описують зовнішність чи характер героїв. Далі – вибрати стиль зображення, який вам до вподоби (це може бути малюнок або фотографія). Внести необхідні коригування, якщо це потрібно, щоб згенероване зображення краще відповідало вашому сприйняттю героя. Після цього цікавого і творчого завдання можна порівняти: чи відповідає згенерована візуалізація ліричного героя вашому уявленню, фантазії, особистому сприйняттю тексту.

Подібні додатки застосовують, щоб згенерувати звук, шум образів-символів та візуалізувати ліричних героїв, коли, наприклад, в 10 класі вчитель аналізує поезії Миколи Вороного «Блакитна Панна» та «Інфанта».

Залучення зорових та слухових образів допомагає ефективніше передавати красу і захоплення від весняно-літньої природи. Використання сервісів штучного інтелекту буде корисним при аналізі мелодійної та живописної поезії «Арфами, арфами» Павла Тичини [6, с. 12], де є персоніфікований образ дівчини-весни, подібної як на картині Сандро Боттічеллі «Весна» (1482), та ліричний герой – закоханий у життя юнак, який перебуває у трагічному передчутті/передбаченні страшних змін, які принесе Перша світова війна.

Гармонію між чарівною хліборобською природою і замріяною людиною порушить війна. Поезія написана 1914 року. Ліричний герой не впадає в депресію, але й відходить від ілюзії, що війни не буде. Сподівалися на те, що цього таки не трапиться не потрібно. Антитеза «сміх буде, плач буде» передає тріумф і трагедію, надію і розчарування, спокій і тривогу, радість і смуток, випробування і відновлення, ніжність і рішучість, знищення і відродження.

Збройні зміни в суспільстві затьмарять, зафарбують світлі весняні картини доквілля й піднесеного душевного стану героя іншими кольорами. Основи життя й існування: любов, натхнення й зовнішнє середовище знищити не можна, можна тільки додати до всього цього відтінку – «перламутру». Читаючи поезію, вловлюємо змінність настрою – помічаємо космогонічні вібрації його душі. Випробування, звичайно, будуть, але в поезії звучить

ритміка оптимізму, вітаїзму, світломузики, свіжості й сил – а це віра в перемогу, віра в майбутнє.

Павло Тичина намагався природні явища наділяти рисами живої істоти й вловлювати гармонію стосунків: людина – природа, які є цілістю нерозривною, як звуки арфи. Однак, цю гармонію можуть порушити, чи знищити соціальні катаклізми. Тож, формування екологічної компетентності на уроках української літератури відбувається через прочитання художньої літератури та обговорення проблем екологічного характеру.

Доречно запропонувати учням у сервісі Canva, Genially чи Figma зробити проект обкладинки збірки «Сонячні кларнети». Для порівняння потрібно продемонструвати обкладинки цієї збірки за 1918, 1920 і 1922 роки.

Hotpot, Story-AI – сервіси, які допоможуть швидко згенерувати ідеї для творів, чи продовжити, доповнити або написати будь-яку історію. Сервіси будуть корисними під час продукування цікавих тем для статей, чи захопливих історій, тем для подкастів, створенні текстів пісень, реклами чи публікацій для соціальних мереж. Ці сервіси в учнів розбуджують фантазію. Як домашнє завдання, наприклад, можна запропонувати учням з допомогою одного із цих сервісів написати твір на певну тему.

Storyboard – онлайн-сервіс для створення коміксів. Завдання для учнів: створити комікси за соціально-побутовою повістю «Кайдашева сім'я» Івана Нечуя-Левицького та порівняти їх з ілюстраціями художника-графіка Анатолія Базилевича (1978). Або створити комікси за бурлескно-травестійною поемою «Енеїда» та порівняти героїв із героями ілюстрованої графіком «Енеїдою» Івана Котляревського (1968), яка перевидавалася 17 разів.

Симуляцією, створеною на основі технологій штучного інтелекту ChatGPT, є чат на платформі «На Урок»: «Спілкування із видатними постатями минулого». Це сприяє розвитку креативного мислення і перевірці реальних знання учнів. У чаті в режимі онлайн можна провести діалог і цікаво поспілкуватися із відомими письменниками, чи іншими визначними персонами минулого. Однак, до їхніх відповідей потрібно ставитися критично.

У процесі вивчення теми «Сучасний українська література» (11 клас) варто підготувати інформацію про мегапопулярного Макса Кідрука – письменника-мандрівника, інженера-енергетика, який під час університетського навчання почав активно мандрувати світом й писати тревелоги, а потім технотрилери. У сервісі Canva чи у редакторі Microsoft PowerPoint учителеві доречно на фоні карти світу з допомогою віртуальної екскурсії показати шлях мандрів письменника і проговорити, які твори він написав в цей період та які проблеми порушив.

Наприклад, Макс у 23 роки приїхав на навчання до Стокгольму (Швеція). Звичайно, активно мандрував Європою: побував у Фінляндії, Норвегії, Італії, Франції (про це ми дізнаємося із його книги «Жорстоке небо»), Балтійських країнах (Латвія, Литва, Естонія). У 24 роки він вирушив у тривалу

подорож Мексикою. Результатом поїздки стали книги «Мексиканські хроніки. Історія однієї Мрії» та «Навіжені в Мексиці». У 25 років вирушає в ще одну подорож, цього разу до Південної Америки – Еквадор, Перу, Чилі, Бразилія (про це книга «Навіжені в Перу»). Далі – злітає до острова Пасхи, де став першим офіційно зареєстрованим українцем. На основі цієї поїздки був написаний тревелог «Подорож на Пуп Землі» у 2-х частинах. У 26–27 років Кідрук мандрує країнами Близького Сходу (Ліван, Сирія, Йорданія та Єгипет). Цілий місяць проводить у пустелі Сахара, відвідавши всі п'ять оаз: Дахла (Мароко), Аль-Харга (Єгипет), Фарафра (Єгипет), Бахарія (Єгипет) та Сива (Єгипет). У 27 років вирушив до Нової Зеландії в рамках акції «На Зеландію!», організовану разом із Сергієм Притулою. Як наслідок – вийшла книга «На Зеландію!». У 28 років мандрував Південною Африкою (Намібією, Анголою та Танзанією). Загалом побував більше ніж у 30 країнах світу. Тож, на основі розгляду цікавих фактів із біографії письменника та показу інтерактивної наочності, учні матимуть нагоду повторити всю географію (а це міжпредметні зв'язки), та зможуть проговорити з учителем про важливість міжкультурних діалогів.

На сторінках тревелогу «Подорож на Пуп Землі» Макс Кідрук попереджає, що егоїстично необдуманна діяльність людини може перетворити землю на «бездушну й мертву пустку» й погубити навіть наймогутнішу цивілізацію. Саме так сталося на острові Пасхи, де розвивалася «найвеличніша культура світу», однак вирубка лісів для транспортування островом дерев'яних статуй моаї [7, с. 454–455] та «бездумне використання природних ресурсів обернулося жахливою катастрофою. Спочатку зникли ліси. Затим почалася швидка ерозія ґрунтів (руйнування верхнього найродючішого шару ґрунту) і як наслідок – різке зменшення врожайності. Морські птахи відцуралися острова: їм більше ніде було гніздитися. Без деревини рапануйці не могли зробити нормальних човнів, аби поплисти на рибалку в океан. <...>. Багато природних процесів набули незворотного характеру. Ресурсів ставало менше. Почастішали сутички між окремими кланами» [8]. І рапануйська цивілізація зникла.

Макса Кідрука цікавить питання, на яке він намагається відповісти: «Невже така цивілізація не звернула увагу на те, як було вирубане останнє дерево?! Я ніколи не повірю, що серед людей, котрі, маючи мізерний запас знарядь та інструментів, котрі придумали, як переміщати на кільканадцять кілометрів багатотонні статуї, не знайшлося нікого, хто не розумів небезпеки, що крилася в неконтрольованій вирубці лісів. До того, я не маю жодного сумніву, що таких свідомих рапануйців було декілька, можливо, кілька десятків чи навіть сотень, – ціла група, котра аргументовано доводила необхідність лімітувати споживання ресурсів, аби врятувати націю. Але... їх ніхто не послухав. Древня еліта вважала статуї важливішими» [8].

Варто зауважити, що розгляд екологічних проблем через інтерпретацію художніх образів, розбір смислів метафорики тексту як багаторівневої

художньої системи, дозволяє формувати в учнів мислеобрази, які мають достатній вплив на свідомість і позасвідоме, й швидше відкладаються в досвід, ціннісні орієнтації, та втілюються в життя, ніж у наукові теорії та припущення. Як наслідок, учні повинні усвідомити, що збереження довкілля є пріоритетною ціллю людського розвитку, відчувати власну причетність до екологічних проблем, розуміти відповідальність за стан навколишнього природного середовища, дбати про екологічну безпеку, особливо зараз – у час постійних викликів і загроз. Тож, школа повинна виховувати успішну та цілісну особистість. А інноваційність «передбачає здатність учня реагувати на зміни та долати труднощі» [2, с. 5]. Тож, самоадаптація, самомотивація та мобільність – це запорука успіху в досягненні цілей та формуванні наскрізних умінь.

Висновки. Екологічна ситуація у світі досить нестабільна. Екологічні проблеми, на жаль, тільки загострюються, тому вчителю української літератури варто на уроках зосереджувати увагу на художніх творах як витворах мистецтва, через які репрезентовано природознавчо-екологічний зміст. В одних творах відображено красу довкілля, в інших – заклик до збереження. Художні твори є потужним засобом для висвітлення та осмислення екологічних проблем, підвищення рівня суспільної екологічної свідомості, а також для формування в учнів екологічної компетентності. Роль інформаційно-цифрових технологій, щодо забезпечення якості освітньої діяльності під час упровадження нових підходів, методик, технологій навчання й виховання та пошуку інноваційних рішень, особливо в умовах військового стану є фундаментальною.

Література:

1. Дика Н. Розвиток професійної компетентності вчителя-словесника в умовах цифрового середовища. *Pedagogical and Psychological Education as a component of the Education Sistem in Ukraine and the EU countries*, 2020, August 3 - September 11, Republic of Poland, Wloslawek, S. 82–85. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/32197/1/N_Dyka_konference_2020.pdf
2. Державний стандарт базової середньої освіти. Постанова КМУ від 30 вересня 2020 р. № 898. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#n8>
3. Пруцакова О. Формування екологічної компетентності школярів у час глобальних викликів. *Інститут проблем виховання НАПН України*, Київ. URL: <file:///C:/Users/Bestl/Desktop/Пруцакова%20О.%20екологічна%20компетентність.pdf>
4. Морзе Н. та ін. Інформатична компетентність учнів може бути вищою від тих, хто їх навчає? (за матеріалами моніторингового дослідження з інформатичних компетентностей випускників в Україні), 2010, С. 1–14. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/903/1/N_Morze_V_Vember_O_Kuzminska_O_Barna_M_Zlochevska_O_Ihnatenko_O_Davydenko_KS_HKS_5.pdf
5. Розпорядження КМУ від 3 березня 2023 р. № 190-р. Про схвалення Стратегії розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія» та затвердження операційного плану її реалізації на 2023–2025 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/190-2023-%D1%80#Text>

6. Тичина П. Арфами, арфами. Соняшні кларнети. Вид. 2-ге. Київ: Вид. т-во «Друкарь», 1920. 67 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Tychyna/Soniashni_klarnety_zb/

7. Rozinkewycz N., Bracki A., Strategie opisu zagadnień ekologicznych i elementy ekokrytyki we współczesnej literaturze ukraińskiej. *Świat i Słowo*, 2022, 38 (1). S. 435–447. DOI: <http://doi.org/10.53052/17313317.2022.27>

8. Кідрук М. Подорож на Пуп Землі. Київ: Нора-Друк, 2010. Т. 2. 224 с. URL: <https://coollib.com/b/173079-maksim-kidruk-podorozh-na-pup-zemli-tom-2/read>

References:

1. Dyka N. (2020). Rozvytok profesiinoi kompetentnosti vchytelia-slovesnyka v umovakh tsyfrovoho seredovyshcha. Pedagogical and Psychological Education as a component of the Education Sistem in Ukraine and the EU countries, August 3 - September 11, Republic of Poland, Wloslawek, S. 82–85. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/32197/1/N_Dyka_konference_2020.pdf [in Ukrainian].

2. Derzhavnyi standart bazovoi serednoi osvity. Postanova KМУ vid 30 veresnia 2020 r. № 898. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#n8> [in Ukrainian].

3. Prutsakova O. Formuvannya ekolohichnoi kompetentnosti shkoliariv u chas hlobalnykh vykykiv. Instytut problem vykhovannya NAPN Ukrainy, Kyiv. URL: <file:///C:/Users/Bestl/Desktop/Prutsakova%20O.%20ekolohichna%20kompetentnist.pdf>. [in Ukrainian].

4. Morze N. ta in. (2010). Informatychna kompetentnist uchniv mozhe buty vyshchoiu vid tykh, khto yikh navchaie? (za materialamy monitorynhovoho doslidzhennia z informatychnykh kompetentnostei vypusnykiv v Ukraini). S. 1–14. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/903/1/N_Morze_V_Vember_O_Kuzminska_O_Barna_M_Zlochevska_O_Ihnatenko_O_Davydenko_KSHKS_5.pdf [in Ukrainian].

5. Rozporiadzhennia KМУ vid 3 bereznia 2023 r. № 190-r. Pro skhvalennia Stratehii rozvytku chytannia na period do 2032 roku «Chytannia yak zhyttieva stratehii» ta zatverdzhennia operatsiinoho planu yii realizatsii na 2023–2025 roky. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/190-2023-%D1%80#Text> [in Ukrainian].

6. Tychyna P. (1920). Arfamy, arfamy. Soniashni klarnety. Vyd. 2-he. Kyiv: Vyd. t-vo «Drukar», 67 s. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Tychyna/Soniashni_klarnety_zb/ [in Ukrainian].

7. Rozinkevych N., Bracki A. (2022). Strategie opisu zagadnień ekologicznych i elementy ekokrytyki we współczesnej literaturze ukraińskiej. *Świat i Słowo*, 38 (1). S. 435–447. DOI: <http://doi.org/10.53052/17313317.2022.27> [in Polish].

8. Kidruk M. (2010). Podorozh na Pup Zemli. Kyiv: Nora-Druk, T. 2. 224 s. URL: <https://coollib.com/b/173079-maksim-kidruk-podorozh-na-pup-zemli-tom-2/read> [in Ukrainian].